

İSTİKLAL SAVAŞI'NDA, SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ'NDE MÜRETTEP KOLORDUNUN ASKERİ HAREKÂTI

Öz: Türk İstiklal Savaşı'nda 15 Mayıs 1919 tarihinden itibaren Batı Anadolu'yu işgale başlayan Yunan ordusu hızla ilerlemiş ancak Türk ordusunun Birinci ve İkinci İnönü zaferlerinin ardından bu ilerleme yavaşlamıştır. Kütahya-Eskişehir Muharebelerinden sonra önemli bir güç kaybına uğrayan Batı Cephesi Komutanlığı, 18 Temmuz 1921 tarihinde verdiği bir talimatla ordunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesini emretmiş ve bu çekilme hareketi 25 Temmuz 1921'e kadar tamamlanmıştır.

Bu dönemde Kocaeli bölgesinden başlayarak Sapanca'nın güneydoğusu ve Adapazarı'nın doğusuna kadar olan bölge Yunan 11'inci Tümeninin işgali altında bulunmaktadır. Bölgede verilen mücadeleler neticesinde 24 Haziran 1921 tarihinde İzmit işgalden kurtarılmış ve hızla ilerleyen Kocaeli Grubuna bağlı birlikler 1921 yılı başlarından itibaren Yunanlara art arda taarruzlar yapmışlardır. 24 Haziran 1921 tarihinde İzmit'in işgalden kurtarılmasından sonra Mürettep Kolordu birlikleri Batı Cephesi'nde büyük katkılar sağlayarak Anadolu'nun işgalden kurtuluş mücadelesinde yer almışlardır.

İkinci İnönü Muharebesi'nden sonra Kocaeli Yarımadası'nın önemi daha çok artmıştır. Bu dönemde Yunan ordusu büyük hazırlıklar yaparak asker, silah, cephane, mühimmat miktarlarını çoğalttı. İnönü Muharebelerine Kocaeli Komutanlığı adı ile katılan birlikler, 2'nci ve 40'ıncı Piyade Alayları ile Gündüzbey'de askerî harekâta önemli katkılar sağlamışlardır. Düşman, İnönü'nden çekildikten sonra Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile Albay Kâzım (Özalp) Bey önce Kocaeli Grubu, daha sonra da 1921 Ağustos'unda Mürettep Kolordu Komutanlığına atanmıştır.

Mürettep Kolordu bölgesi Türk İstiklal Savaşı'nda en stratejik noktalardan biridir. Zira Batı Cephesi'nin ve Ankara'nın lojistik desteği bir taraftan İnebolu-Ankara hattından sağlanırken diğer taraftan İzmit-Ankara hattından sağlanmıştır. Ayrıca bölgede yapılan mücadele ile İstanbul ve Boğazlar üzerinden yapılacak herhangi bir taarruzun önüne geçilmiş ve Sakarya Meydan Muharebesi öncesi İzmit'ten Polatlı'ya kadar güvenlik büyük oranda sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk İstiklal Savaşı, Kocaeli Grubu, Mürettep Kolordu, Kuvayimilliyeye, Düzenli Ordu.

Hüsnü ÖZLÜ

Doç.Dr.Öğ.Alb.

<https://orcid.org/0000-0002-8724-4061>

hozlu@kho.edu.tr

Milli Savunma Üniversitesi Alparslan
Savunma Bilimleri Enstitüsü Müdürü
Ankara Türkiye

Geliş Tarihi: 23.03.2020

Kabul Tarihi: 27.04.2020

Özgün Makale

**MILITARY OPERATIONS OF THE
DISPOSITIONAL CORPS COMMAND AT THE
PITCHED BATTLE OF SAKARYA DURING THE
TURKISH WAR OF INDEPENDENCE**

Abstract: During the Turkish War of Independence, from 15 May 1919 onwards, the Greek army started invading Western Anatolia. The invasion proceeded quickly, however after the victories of the First and Second Battles of İnönü, the Greek army's march slowed down. The Western Front Command, which suffered significant losses following the Battle of Kütahya-Eskişehir, gave the order on 18 July 1921 to retreat to the east of Sakarya River, and this withdrawal continued until 25 July 1921.

In this period, the region starting from Kocaeli to the southeast of Sapanca and east of Adapazarı was under the occupation of the Greek 11th Division. As a result of the struggles in the region, İzmit was rescued from the occupation on 24 June 1921 and the units of Kocaeli Group made a series of attacks on the Greeks since the beginning of 1921. After the liberation of İzmit from the occupation on 24 June 1921, the troops of the Dispositional Corps Command made great contributions to the struggle for liberation of Anatolia by taking part in the Western Front.

The importance of the Kocaeli peninsula increased after the Second Battle of İnönü. During this period, the Greek Army made great preparations and increased the amount of soldiers, weapons and ammunition. The troops participating in the Battles of İnönü under the name of the Kocaeli Command made important contributions to the military operation with 2nd and 40th Infantry Regiments in Gündüzbey. After the enemy had withdrawn from İnönü, Colonel Kazım (Özalp) Bey was first assigned to the Kocaeli Group and then to the Dispositional Corps Command in August 1921 upon the order of Mustafa Kemal Pasha.

The Dispositional Corps Command territory is one of the most strategic places during the Turkish War of Independence; because the logistic support of the Western Front and Ankara was provided not only through İnebolu-Ankara line but also İzmit-Ankara line. Moreover, through the struggle in the territory, any attack from İstanbul and the Straits was prevented and security was provided to a great extent from İzmit to Polatlı before the Pitched Battle of Sakarya.

Key Words: Turkish War of Independence, Kocaeli Group, Dispositional Corps Command, *Kuvayimillie* [National Forces], Regular Army.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması Anadolu topraklarında yeni bir mücadelenin başlamasına zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda İtilaf devletleri özellikle güney ve batı cephelerinde işgal sürecini planlayarak 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan ordusunu İzmir'e sokmuştur. Batı Anadolu'da işgal hareketini hızlandıran Yunan ordusu 2 Temmuz 1919'da Bursa-Uşak hattına kadar ilerlemiştir. Batı Anadolu'nun işgaline karşı Kuvayımillie birlikleri mücadele etse de 24 Ekim'de başlayan Gediz Taarruzu'nda başarı elde edememiş ve geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Yunan ordusu ile mücadele edecek yeni bir teşkilatlanmaya ihtiyaç duyulduğu bu olayda netleşmiş ve düzenli orduya geçiş için ilk adım atılmıştır. Düzenli ordunun kuruluşu ile ilgili 10 Aralık 1920'de Meclisin gizli oturumunda milletvekillerine bilgi verilmiş, 2 Ocak 1921 tarihinde Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Kuvayımillie müfrezelerinin kaldırıldığını bir emir ile tebliğ ederek yeni teşkilatlanmayı duyurmuştur.¹ Batı Cephesi Komutanlığı, düzenli ordunun kurulmasından hemen sonra ilk olarak Batı ve Güney Cephesi olmak üzere ikiye ayrılmış; Batı Cephesi Komutanlığına İsmet (İnönü) Bey, Güney Cephesi Komutanlığına da Refet (Bele) Bey görevlendirilmiştir.

Yunan ordusunun 6 Ocak 1921 tarihinde Bursa bölgesinde başlattığı taarruz harekâtı Yenişehir, İnegöl ve Ümrân Çiftliği civarında durdurulmuş ve Türk topçularının karşılık vermesi üzerine daha ileri gidememiştir.² Batı Cephesi Komutanı Albay İsmet Bey, Tümen Komutanlıklarına, Genelkurmay Başkanlığına ve Güney Cephesi Komutanlığına 7 Ocak 1921 tarihinde gönderdiği emirde; 8 Ocak 1921 tarihinde kendisinin Kütahya'da olacağını ifade ederek Köprühisar bölgesine taarruz eden düşmanın birliklerimizin üstün kahramanlığı karşısında geri püskürtüldüğünü, Nazıfpaşa mevzisini savunan 126'ncı Alayın ise Pazarcık'a doğru çekilmeye mecbur olduğunu belirtmiştir.³

10 Ocak tarihinden itibaren bizzat İnönü'den muharebeyi sevk ve komuta eden İsmet Bey, Tümenlere yolladığı emirler ile bölgeyi tamamen kontrol altına almıştır. Tümenler 10 Ocak tarihinden itibaren hızla İnönü bölgesine intikal etmeye başlamışlar ve kendi mevzilerini güçlendirmişlerdir. Bu arada İsmet Bey, 24'üncü Tümen'e verdiği yazılı emirle Eskişehir istikametini örtmelerini, 4 ve 11'inci Tümenlerin de İnönü sırtlarındaki tepelere çekilerek tertibat almalarını istemiştir.⁴

---

¹ Adnan Sofuoğlu; Kuvayımillie Döneminde Kuzeybatı Anadolu, 1919-1921, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994, s. 443.

² MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivi; İstiklal Harbi Kataloğu (İSH), K. 691, G. 36, B. 036-01.

³ İSH; K. 914, G. 104, B. 104ab.

⁴ İSH; K. 990, G. 187, B. 187aa.

Genelkurmay Başkanı Vekili Fevzi Paşa tarafından Büyük Millet Meclisi Başkanlığına ve bütün vekâletlere gönderilen 11 Ocak 1921 tarihli mesajda; “6 Ocak 1921’de İnönü mevzilerimize kadar uzanan düşman taarruzu, 9 ve 10 Ocak 1921’de Savcıbey-Akpınar-Karaağaç genel hattında meydana gelen çok şiddetli ve devamlı meydan muharebesinden sonra birliklerimizin kahramanca karşı koymaları karşısında durmuş ve 10/11 Ocak 1921 gecesi düşman, taarruzdan vazgeçerek hızla geri çekilmeye başlamıştır.”⁵ denilmektedir. Genelkurmay Başkanı Vekili Fevzi Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey’e 11 Ocak 1921 tarihinde çektiği şu telgrafi ile tebriklerini iletmıştır: “*Büyük komutanların şerefli komutası altında tam bir kahramanlıkla harp eden Batı Ordusunun, İnönü Meydan Muharebesi’yle kazanılan son başarılarından dolayı sizi ve Batı Ordusu subay ve erlerini tebrik eder, başarılarının devamını Allah’tan dilerim.*”⁶

Batı Cephesi’nde kazanılan bu ilk başarı üzerine Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Başkanı’na ve Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey’e 12 Ocak tarihinde bir tebrik mesajı yollayarak kurtuluşa ve zafere olan inancını şu şekilde dile getirmiştir: “*İnönü Meydan Muharebesi’nde Batı cephesi birliklerinin uğurlu ve üstün komutanız altında kazandıkları kesin zaferden dolayı size ve kahraman ordumuzun bütün komutanlarıyla subay ve erlerine Büyük Millet Meclisinin en içten tebriklerini sunar ve bu zaferin, kutsal topraklarımızı düşman istilasından tamamen kurtaracak olan kesin zafere hayırlı bir başlangıç olmasını Allah’tan dilerim. Bu tebriklerimin ordunun bütün er ve subaylarına tebliğini rica ederim.*”⁷

İkinci İnönü Muharebesi sonucunda amacına ulaşamayan Yunan ordusu, muharebe bittikten sonra Uşak Grubunu takviye ederek güney istikametine yönelmiştir. Bursa Grubundan da bazı küçük birlikleri bölgeye sevk ederek takviyeye devam etmiştir. Bu zaferlerden sonra Yunanlar, İnönü-Kütahya-Döğer mevzisini tutmuş olan Türk kuvvetlerini güney kanattan kuşatmak üzere harekâta başlamış, Seyitgazi istikametinde ilerleyerek elverişsiz bir durumda olan Türk birliklerini muharebeye zorlamışlardır. Yunan 3’üncü Kolordusunun, Bursa-Tavşanlı-Kütahya istikametindeki ileri hareketi 8 Temmuz 1921’de başlamıştır. 14-18 Temmuz 1921 tarihinde Yunan 1’inci ve 2’nci Kolordularının Kütahya-Nasuhçal’daki Türk mevzilerine yönelttiği taarruz çok şiddetli olmuş, bölgedeki muharebelerde Yunanların üstünlüğü ortaya çıkınca mevzii muharebeleri verilme suretiyle düşmanın oyalanmasına çalışılmıştır.⁸

8 Temmuz’da başlayan Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sonucunda Nasuhçal bölgesinin düşman eline geçmesini müteakip Türk ordusunun

⁵ İSH; K. 604, G. 11, B. 011-01.

⁶ İSH; K. 696, G. 7, B. 007-09.

⁷ İSH; K. 693, G. 26, B. 026-04.

⁸ Türk İstiklal Harbi; İdari Faaliyetler, 7. Cilt, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayını, Ankara, 1975, s. 303.

çekilme kararı, Nasuhçal bölgesinin düşman eline geçmesi ve düşmanın Seyitgazi istikametine hâkim olabileceği düşüncesiyle alınmıştır. Türk ordusunun, daha fazla kayıp vermemek adına Sakarya Nehri'nin doğusuna kadar geri çekilmesi, ileride doğabilecek maddi ve manevi zararlar ve etkiler değerlendirildiğinde yerinde bir karar olmuştur. Bu sırada cephe durumu ile yakından ilgilenen Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa, Ankara'dan hareketle 18 Temmuz'da Batı Cephesi Karargâhına İsmet Paşa'nın yanına gelmiştir. Mustafa Kemal Paşa, burada durumu yakından inceledikten ve Batı Cephesi birliklerini Eskişehir ve güneyinde topladıktan sonra Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya vermiş olduğu ordunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilme emrini Nutuk'ta şu şekilde anlatmaktadır:

"(...) Orduyu Eskişehir kuzey ve güneyinde topladıktan sonra düşman ordusuyla araya büyük bir mesafe koymak gerekir ki ordunun düzenlenmesi ve takviyesi mümkün olabilsin. Bunun için Sakarya doğusuna kadar çekilmek uygundur. Düşman durmadan takip ederse hareket üslerinden uzaklaşacak ve yeniden menzil hatları tesisine mecbur olacak, herhâlde beklemediği birçok sorunla karşılaşacak; buna karşılık bizim ordumuz toplu bulunacak ve daha uygun şartlara sahip olacaktır.

*Bu hareket tarzımızın en büyük sakıncası Eskişehir gibi önemli mevkilerimizi ve çok araziyi düşmana terk etmekten dolayı kamuoyunda ortaya çıkabilecek manevi sarsıntıdır. Fakat az zamanda elde edebileceğimiz başarılı neticelerle bu sakıncalar kendiliğinden yok olacaktır. Askerliğin gereğini tereddütsüz uygulayalım. Diğer tür sakıncalara karşı koyarız..."*⁹

Böylece, Batı Cephesi birlikleri, 18 Temmuz 1921 akşamı Eskişehir'in doğusu ve Seyitgazi hattına çekilmeye başlamış ve bu çekilme hareketi 25 Temmuz 1921'e kadar tamamlanmıştır. Bu süreçte Türk ordusu yeni bir yapılanma içerisine girmiştir. Buna göre, 5 Ağustos 1921 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya Başkomutanlık yetkileri verilmiş ve Başkomutanlık Karargâhı Ankara'da olmak üzere Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Fevzi (Mareşal Çakmak), Batı Cephesi Komutanlığı, Karargâhı Ankara-Polatlı arasındaki Alagöz olmak üzere komutanı Tümgeneral İsmet (İnönü) olmuştur.¹⁰

Sakarya Meydan Muharebesi ve Mürettep Kolordunun Harekâtı

Batı Cephesi Komutanlığı, Kütahya ve Eskişehir Muharebelerinden sonra Sakarya Nehri'nin batısında sadece keşif birlikleri bırakmış, 25 Temmuz 1921'de asıl kuvvetleriyle bu nehrin doğusunda Yunan ordusunun taarruzlarını karşılamak üzere hazırlıklarına başlamıştır. Ağustos ortalarından sonra Türk ordusunun Sakarya gerisinde tertiplendiğini tespit edebilen Yunan

⁹ Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk (1919-1927); Atatürk Araştırma Merkezi, (Bugünkü Dille Hazırlayan: Zeynep Korkmaz), Ankara, 2005, s. 413.

¹⁰ Türk İstiklal Harbi Sakarya Meydan Muharebesi'nin Başlangıç Dönemindeki Olaylar ve Harekât (25 Temmuz-22 Ağustos 1921); 2'nci Cilt, 5'inci Kısım, 1'inci Kitap, 1995, s. 47-52.

ordusu, Türk cephesini Uzunbey-Haymana bölgesinde mağlup etmek ve aynı zamanda güney kanadından da kuşatmak amacıyla 22 Ağustos 1921'de Yukarı Sakarya ile Ilica Deresi civarında üç kolordu (bir tümen hariç) ile taarruza hazırlanmıştır. Yunan kuvvetleri karşısındaki Türk ordusu, Sakarya'nın doğusunda kuzeyden güneye doğru sırasıyla Mürettep Kolordu, 12'nci, 4'üncü, 3'üncü ve 2'nci Gruplar şeklinde tertiplenmiş, 1'inci Grup Haymana bölgesinde ihtiyatta, 5'inci Grup da 2'nci ve 3'üncü Süvari Tümenleriyle güneyde yerleşmiştir.¹¹

Millî Mücadele sürecinde 10 Kasım 1920 tarihi itibarı ile düzenli orduya geçilmiştir. Büyük Millet Meclisi 25 Aralık 1920 tarihinde gelişigüzel asker toplanmasını yasaklamış, ardından 2 Ocak 1921 tarihinde Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi, Kuvayımilliye müfrezelerinin kaldırıldığı emrini yayımlamıştır. Ancak düzenli orduya geçişte başlangıçta ordu ve kolordu teşkilatı kurulamamış, 3 Mayıs 1921 tarihinde Batı Anadolu harekâtında Güney Cephesi kaldırılarak bu bölgedeki tüm kuvvetler Batı Cephesi komutanlığı emrine verilmiştir. Bu dönemde Türk ordusu harekât sevk ve idare bakımından Genelkurmay Başkanlığına, ikmal yönünden ise Millî Savunma Bakanlığına bağlanmıştır.

Düzenli ordunun kurulma aşamasında Genelkurmay Başkanlığı tarafından 21 Ocak 1921 tarihli talimatla Kocaeli Komutanlığı kurulmuş ve komutanlığına Albay Halit Bey¹² atanmıştır.¹³ Genelkurmay Başkanlığı tarafından 21 Ocak 1921 tarihinde Kocaeli Komutanlığının kuruluşuna dair emir şu şekilde verilmiştir:

“1. Düzce ve Geyve muntikasındaki kuvvetlere kumanda etmek ve merkezi şimdilik Geyve olmak üzere müstakil fırka salahiyyetinde Kocaeli Kumandanlığı ihdas edilmiş ve kumandanlığa sabık 9'uncu Kafkas Fırkası Komutanı Miralay Halit Bey tayin olmuştur.

2. Kocaeli Kumandanlığınının muntikası müstakil Bolu ve İzmit livaları olup Yenişehir şimalindeki Gökbayrak Taburu dâhil olduğu hâlde bu muntika dâhilinde bulunan kaffe-i kıtaat mezkûr kumandanlığın taht-ı emrindedir. Ankara'daki Erzurum Müfrezesi de kumandanlığın süvari bölümünü teşkil etmek için Halit Bey emrine verilmiştir.

¹¹Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonraki Harekât; 2'nci Cilt, 5'inci Kısım, 2'nci Kitap, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, 1973, s. 3.

¹² Halit (Karsıalan) Bey; 1883 yılında İstanbul'da doğdu. Harbiyeyi bitirdi (1903). Osmanlı-İtalyan Harbi'ne, Balkan Harbi'ne, Birinci Dünya Harbi'ne ve İstiklal Harbi'ne katıldı. Mondros'tan sonra Kâzım (Karabekir) Paşa ile 15'inci Kolordu Komutanlığına gelerek İslam Tümeninden kalan kuvvetlerin bir savunma çekirdeği hâline getirilmesini sağladı. Kurtuluş Savaşı'nda Kocaeli Grubuna komuta etti ve daha sonra 12'nci Grup Komutanı olarak görev yaptı. İkinci Büyük Millet Meclisine Kars milletvekili olarak katıldı. Bu dönemde Meclis koridorunda vuruldu ve öldü (1925). Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri; Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989, s. 214-215.

¹³ İSH; K. 696, G. 87, B. 1a.

3. *Kocaeli Kumandanlığı doğrudan doğruya Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine bağlıdır. Mamafih düşmanın bir hareketi hâlinde Garp Cephesi'nden telakki edeceği evâmiri de ifa edecektir.*

4. *Kumandanlık Karargâhının sürat-i teşkilini Müdafaa-i Milliye Vekâletinden rica ederim.*"¹⁴

Kocaeli Komutanlığı 22 Ocak tarihinde Kolordu yetkilerine yükseltilmiştir.(EK):1 Bu komutanlığın sınırları, merkezi Geyve olmak üzere mıntıkası Bolu ve İzmit bölgesi, Yenişehir kuzeyindeki Gökbayrak Taburu'nun¹⁵ komuta alanı olarak belirlenmiştir. Kocaeli Komutanlığı, ağustos ayında Mürettep Kolordu Komutanlığına dönüştürülmüş ve komutanlığına Kâzım Bey (Özalp) atanmıştır.¹⁶

Başkomutanlığa bağlı birlikler arasında yer alan, karargâhı Geyve'de bulunan ve komutanlığını Albay Kâzım'ın yaptığı Mürettep Kolordu Komutanlığı; 17'nci Piyade Tümeni, Süvari Tugayı, 33'üncü Süvari Alayı, Yalova, İpsiz Recep, Yıldırım Taburları, Halit Molla, Akhisar Millî Müfrezeleri, Millî İntikam Taburu, Millî Piyade ve Süvari Müfrezeleri ve Mürettep Kolordu bağlı birliklerinden oluşmaktadır. Mürettep Kolordu Komutanlığı, emrindeki bu birliklerle bulunduğu bölgenin emniyet ve asayişini sağlamak ve Yunan ordusunun yan ve gerilerini taciz etmek göreviyle Adapazarı, Kocaeli ve Geyve bölgesinde bulunuyordu.¹⁷ Komutanlığın bünyesinde, 287 subay, 3.012 er, 5.067 tüfek, 5 ağır makineli tüfek, 18 hafif makineli tüfek, 3 top yer almaktadır.¹⁸

¹⁴ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi Sayı 54, Yıl 14; Aralık 1965, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, 1965, Vesika No. 1237.

¹⁵ Cemal Bey'in önderliğinde kurulan Gökbayrak Taburu, Millî Mücadele döneminde Kocaeli bölgesinde önemli hizmetler yapmış yerel kuvvetimizdir. Gökbayrak Taburu, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları tarafından başlatılan Millî Mücadele'ye destek vermiş, çevrelerinde oluşan eşkıya grupları ile savaşmış, Ermeni ve Rum çetelerine karşı mücadele etmiş ve Yunanların eline geçmiş olan Karamürsel kasabasının geri alınmasında etkili olmuştur.

¹⁶ Kâzım (Özalp) Bey; 1882'de Köprülü'de doğdu. 6 Aralık 1902'de Harp Okulundan Piyade Teğmen rütbesiyle mezun olarak kurmay sınıfına ayrıldı. 9 Kasım 1913'te 1'inci Kolordu Kurmayına atanarak İstanbul Merkez Komutan Yardımcılığı yaptı. Birinci Dünya Savaşı'nda Van Jandarma Alay Komutanı, Seyyar Jandarma Tümen Komutanı, 37'nci Kafkas Tümen Komutanı ve 60'ıncı Tümen Komutanı olarak Doğu, İran, Azerbaycan ve Kafkasya Cephelerinde Ruslar ve Gürcülere karşı savaştı, Batum'u işgal etti. 1915'te Yarbay ve 1917'de albaylığa yükseltildi. 31 Aralık 1918'de Şarköy'deki 60'ıncı Tümen Komutanlığına atandı. 2 Ağustos 1919'da Bandırma'daki 61'inci Tümen Komutanlığını üstlendi. Heyet-i Temsiliye kararıyla Kuzey Cephesi Komutanlığına tayin edildi. TBMM'nin I. Dönemi (23.04.1920-16.04.1923) için yapılan seçimlerde Karesi (Balıkesir) milletvekili seçildi. 31 Mart 1921'de Meclis kararıyla izinli sayılarak Kocaeli Bölge Komutanlığına tayin edildi. Daha sonra Batı Cephesinde Kolordu Komutanı olarak Sakarya Muharebesi'ne katıldı ve 13 Eylül 1921'de tümgeneralliğe yükseltildi. 1921 sonunda Kolordu Komutanlığını bırakarak Meclise döndü. 10 Ocak 1922'de Millî Müdafaa Vekilliğine seçildi. 25 Eylül 1922'de korgeneralliğe yükseltildi. Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri; Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989, s. 186-187.

¹⁷ Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, 2. Cilt, 5. Kısım, 1. Kitap; s. 56.

¹⁸ age.; s. 60.

Yunan kuvvetleri, 27 Haziran 1921 tarihinde İzmit önlerinde Kocaeli Grup Komutanlığı birlikleriyle yaptıkları mücadele sonucunda İzmit'i boşaltmaya başlamışlardır.¹⁹ 28 Haziran 1921 tarihinde Yunan birlikleri bölgeyi tamamen tahliye etmiş²⁰ ve Karamürsel bölgesine çekilmişlerdir.²¹

Kütahya-Eskişehir Muharebesi'nin kaybedilmesi ve Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesi sonucunda ciddi ve kritik bir döneme girilmiştir. Burada yapılacak meydan muharebesi Türk İstiklal Harbi'nin dönüm noktasını teşkil ederek tarihe geçecektir. Bunun için memleketin bütün kaynaklarını harekete geçirmek maksadıyla önemli kararlar uygulamaya konulmuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın 5 Ağustos 1921'de Başkomutanlık görevine başlamasından sonra, ordunun yeniden teşkil ve tanzimi, savaşmak için gerekli olan tüm hayati ihtiyaçlarını karşılamak üzere hem cephede hem de cephe gerisinde ordu-millet bütünleşmesini gerçekleştirecek maddi ve manevi hazırlıklara başlanmıştır. Bu doğrultuda bir taraftan personel, diğer yandan mali ve lojistik seferberlik olmak üzere "Tekâlif-i Milliye Emirleri" adıyla topyekûn seferberlik uygulamaya konulmuştur.²²

25 Temmuz 1921 tarihinde Mürettep Kolordu Bölgesinde Yunanların Beyce-Hırtlar hattındaki Türk birliklerine karşı başlattığı taarruz üzerine bu hattı tutan Süvari Tugayı Balçıkhisar-Çiftlik hattına, 33'üncü Süvari Alayı da Paşalar-Doğancılar hattına çekilmiştir. Yunanların üstün kuvvetlerle taarruza devam etmesi hâlinde Süvari Tugayı Osmaneli yakınındaki Sakarya geçidinden geçerek Taraklı istikametini örtmek üzere Soğucakpınar'a çekilecek ve Paşalar, Yenice-Sağır geçitlerini elde bulunduracaktı. 33'üncü Süvari Alayına ise Mekece'ye gitmesi emredilmiştir.²³

28 Temmuz 1921 tarihinde Mürettep Kolordu bölgesindeki harekât Genelkurmay Başkanlığından verilen emirde belirtilmiş ve Yunan ordusunun Batı Cephesi'ne başlatacağı bir taarruz girişimine karşı Osmaneli ve civarında akıncı müfrezeleriyle faaliyete devam edilerek kolordunun geriye kalan asıl kuvvetiyle Batı Cephesi'nin sağ kanadına alınmasının düşünüldüğü bildirilmiştir. Bu emri alan Mürettep Kolordu Komutanı emrin gereklerini yerine getirmek maksadıyla ivedi olarak 17'nci Tümen'in Arapdüştü bölgesinde bir taburunu bırakarak diğer taburunu Cambazkaya Köprüsü doğusunda bulunmak üzere ihtiyata almasını ve Oğlanlıkaya mıntikasındaki kuvvetin de aynı şekilde daha toplu bir vaziyette bulundurulmasını

---

¹⁹ Fahri Aykut; İstiklal Savaşı'nda Kütahya ve Eskişehir Muharebeleri, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2006, s. 13.

²⁰ İSH; K. 1141, G. 103, B. 1.

²¹ İSH; K. 1159, G. 103, B. 1.

²² age.; s. 75.

²³ İSH; K. 1159, G. 103, B. 1.

istemmiştir.²⁴ Mürettep Kolordu bölgesinde Temmuz 1921'deki genel durum, EK-2 deki krokide gösterildiği gibidir.

30-31 Temmuz 1921 tarihinde Mürettep Kolordu bölgesindeki askerî harekât, özellikle Düzce ve Hendek dolaylarında kaçak erlerin çoğalmasıyla tehdit ve tehlike altına girmiştir. Bölgedeki bu düzensizliği önlemek ve kıyı gözetleme işini pekiştirmek amacıyla Mekece'de bulunan 33'üncü Süvari Alayı 30 Temmuz günü Hendek ile Düzce-Akçakoca bölgesine hareket ettirilmiştir. Ayrıca Bartın'dan Mürettep Kolordu emrine gönderilen süvari bölüğü de Düzce'ye gelmiştir.²⁵ Türk ve Yunan birlikleri arasında Temmuz 1921'de yapılan mücadele ve askerî harekâta ilişkin yerleşim planı EK-3'te yer alan haritada gösterilmektedir.

Karargâh ve bağlı birlikleriyle Geyve'de bulunan Mürettep Kolordu, Süvari Tugayı ile Kazancı'da; tugayın bir alayı Mekece'de, 17'nci Piyade Tümeniyle Çerkesli'nin doğusunda, Selçuklu'nun kuzeyinde Arapdüştü ve Oğlanlıkaya civarında bulunuyordu. Mürettep Kolordu Komutanı, Süvari Tugayına, bütün kuvvetiyle Hamidabat üzerinden Söğüt-Bozüyük istikametinde hareket ederek Eskişehir-Pazarcık yoluna kadar akın yapmasını, uygun gördüğü noktalarda pusu kurarak düşmandan esir almaya çalışmasını, ayrıca düşmanın ulaşım ve haberleşme şebekesini de tahrip etmesini emretmiştir.²⁶

1-2 Ağustos 1921 tarihinde Mürettep Kolordu bölgesindeki harekâta ilişkin Mürettep Kolordu Komutanı'nın, bölgedeki Yunan kuvvetlerinin yan ve gerilerine yöneltilmesi istenen akınlar için kolorduca yapılan teklife, Genelkurmay Başkanlığından olumlu yanıt gelmiştir. Genelkurmay Başkanlığı yapılacak harekâtın Söğüt üzerinden Bozüyük'e kadar uzatılmasını ve düşman geri ulaştırma hattının ciddi olarak tehdidini istiyordu. İki piyade alayı, iki süvari bölüğü ve dört toptan oluşan Köprühisar'daki düşman kuvvetinin bir taarruzuna karşı Mürettep Kolordu Komutanı, 17'nci Piyade Tümeninin Arapdüştü-Çerkesli hattında savunma yapması için karar vermiştir.²⁷

2 Ağustos 1921 tarihinde Mürettep Kolordu Komutanı'nın Cephe Komutanlığına gönderdiği raporda "*Mürettep Kolordu karşısındaki Yenişehir kuzeyinde ve kuzeydoğusunda olmak üzere önceden olduğu gibi üç piyade, iki süvari alayı tespit olunduğu, bu birliklerin 11'inci Yunan Tümenine ait buldukları tahmin olunduğu, bir Yunan tümeninin de Karaköy'den tren ile Bozüyük-Eskişehir istikametinde nakledildiği, bu tümenin, başlangıçta*

---

²⁴ age.; s. 115-116.

²⁵ age.; s. 125.

²⁶ age.; s. 129.

²⁷ age.; s. 144.

Karaköy Pazarcık (Pazaryeri) kesiminde bulunan 3'üncü Yunan Tümeni olmasının muhtemel olduğu öğrenilmiştir." denilmektedir.²⁸

Mürettep Kolordu Komutanlığı bir taraftan askerî harekâta katılırken diğer taraftan da bölgenin güvenlik ve istihbarat faaliyetlerini yürütmektedir. Bu kapsamda 4-5 Ağustos 1921 tarihinde Mürettep Kolordu Komutanlığı, siyasi ve askerî durum hakkında çeşitli kaynaklardan topladığı bilgileri bir görüş eklemeyen Genelkurmay Başkanlığına göndermişti. Buna göre:

"1. İstanbul'da çıkan İkdam gazetesinin Millet Meclisinin harbe şiddetle devam karar verdiğini ve Anadolu Hükümetinin Yunanların Anadolu'dan çıkarılmasına kadar barış imzalamayacağını, bütün halkın silahaltına alınmasına karar verdiğini yazdığı,

2. Rumca gazetelerin, Karadeniz'de bulunan Yunan filusunun Sovyet Rusya limanlarıyla Türk limanları arasındaki ulaştırmaya engel olmak ve Kuvayimillie kuvvetlerinin gerilerine asker çıkarmak için faaliyette olduğunu Türk-Yunan anlaşmazlığına son vermek için harbin şiddetlendirilmesini ve Sovyet Hükümetinin Anadolu muharebelerine dikkat etmesi gerektiğini yazdıkları,

3. Meclis-i Âlinin 8 Ağustos'tan önce toplanamayacağı, yapılacak toplantıya Amerika'nın da aktif bir şekilde katılacağı,

4. Mali ve askerî yardım yapılması için Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'dan Rusya'ya bir heyet gönderdiği ve İngiliz basınının bu yardıma karşılık olarak Ankara'nın Sovyetlere ne gibi tavizlerde bulunacağını merakla izlediği,

5. Atina'dan; "Çiçerin'in Yunan Dışişleri Bakanlığına çektiği bir telgrafta, alıkonan Yunan gemilerinin serbest bırakıldığına işaretle Yunanistan'ın da aynı karşılıklıta bulunmasını istediği,

6. Londra'dan, Ankara Millî Hükümeti ordusunun büyük kayıplara uğradığı ve yeni muharebe için er ve ikmal maddeleri toplanmakta olduğu,

7. Bursa'dan; Yunan ordusunun askerî stratejinin ihtiyaç gösterdiği hatta yerleşmekte olduğu, ele geçirilen İzmit dolaylarının Türklere temizlenme işinin bitirilmesinden sonra Yunan cephe hattının Zonguldak'tan itibaren Çay'a ve oradan Afyonkarahisar'a kadar devam edeceği, Ankara seferi hakkında büyük bir gizlilik gösterdiği, bu hâlde harekâtın yine Kütahya Harp Meclisinin kararlarına tabi olacağı,

8. Yunan Kralı'nın, Başbakan ve Harbiye Nazırı ile 23 Temmuz'da Kütahya'dan otomobille Eskişehir'e hareket ettiği,

9. Yunanlar tarafından Akçakoca'ya yapılacak bir çıkarma ihtimaline karşı, bu kesime Kuvayimillie kıtaları yollandığı ve Kocaeli bölgesindeki

²⁸ İSH; K. 1141, G. 103, B. 1.

birliklerden de bir kısmının Akçakoca'ya kaydırıldığı ve bu konuda bölgede komutan bulunan Albay Kâzım'a bu hususta direktif verildiği,

10. Yunan ordusunun bu harpte çok kayıp verdiği, yeni muharebelerin Sakarya hattında olacağı,

11. Büyük tonajda bir Yunan gemisinin Mudanya'ya, Yunan ordusunun Sakarya Nehri'ni geçmesi için lüzumlu bütün köprü malzemelerini ve çok sayıda sandal getirdiği,

12. General Polimenakos komutasındaki 13'üncü Kolorduya kıyıların korunması ve İzmit Yarımadası'nın düşmandan temizlenmesi görevi verildiği" bildiriliyordu.²⁹

Yunan ordusunun muhtemel hareket tarzlarının değerlendirilmesi maksadıyla Genelkurmay Başkanlığı ile Batı Cephesi Komutanlığı arasında yazışmalar yapılmış ve böyle bir harekete karşı alınacak tedbirler arasında 2'nci Kolordunun kullanılması hakkında Genelkurmay Başkanlığınca 9 Ağustos'ta şu direktif verilmiştir: "Yunanlar, yeniden Ankara istikametinde taarruza karar verdiği takdirde Afyon kesiminde bulunan 2'nci Kolorduya karşı iki ve Sakarya kuzeyindeki Mürettep Kolorduya karşı da bir tümen bırakarak geri kalan yedi tümeni Anadolu'ya getireceği yeni kuvvetlerle de takviye ederek Sakarya mevzisinin sol kanadını kuşatacak şekilde taarruz ederek Ankara istikametinde ilerlemesi kuvvetli ihtimal olarak kabul edilebilir."³⁰

Batı Cephesi Komutanlığının Ağustos 1921'in başlarına kadar Sakarya savunma hattındaki yerleşme düzeninde Mürettep Kolorduya verilen muharebe görevi şu şekilde idi: "Batı Cephesi müdafaa hattının sağ kanadının kuzeybatı kesiminde; Pazaryeri-İnhisar-Sarıkaya-Nallıhan güneyine kadar Sakarya Nehri-Nallıhan-Keseköy (Bu hat Batı Cephesi Komutanlığına ait) hattı kuzeyinde bulunuyordu. Mürettep Kolordu önce Geyve-Osmaneli-Gölpazarı bölgesinde kalıp düşman gerilerine akınlar düzenleyerek taciz edecek, üstün düşman taarruzu karşısında Sakarya mevzisinin kuzey kanadına çekilerek bu kanadı koruyacaktı."³¹

Genelkurmay Başkanlığından Batı Cephesi Komutanlığına 9 Ağustos 1921 tarihinde verilen emirle "Düşmanın Sakarya mevzisine karşı taarruza geçmesi hâlinde Mürettep Kolordunun şimdi bulunduğu bölgede ve Sakarya boyunda yalnız millî müfrezelerle bir miktar süvari bırakıp kuvvetinin çoğunu Beypazarı şosesi ile muharebe meydanına etkili olacak şekilde yöneltmesi ve bu sırada hareket olanağı arttırılmış bir müfreze ve bir miktar süvari ile Nallıhan'ın güneybatısında Sakarya üzerinde Gemibükü ya da civarındaki diğer geçitlerden geçip Alpu-Beylikahır hattına (Bu hat düşmanın menzil hattı

²⁹ age.; s. 161.

³⁰ age.; s.81.

³¹ age.; s.85.

idi.) karşı akınlar yapmasının uygun olacağı” belirtilerek “Mürettep Kolordunun bu ana fikre göre ve şimdiden keşif ve ön hazırlık yapması” istenmişti.³² Bu emir ile artık Mürettep Kolordu tamamen cephe hattına yaklaşmış ve cephenin kuzeybatısının güvenliği için kolordunun tertiplenmesi istenmiştir.

Sakarya Meydan Muharebesi hazırlıkların en yoğun olduğu ve cephe gerisinde güvenliğin alınmasının önem arz ettiği tarihlerde Mürettep Kolordu İzmit-Sakarya-Bolu hattında ve Polatlı istikametinde Genelkurmay Başkanlığı ve Batı Cephesi Komutanlığından aldığı emirleri harfiyen yerine getirmiş ve bölgeyi kontrol altında tutmuştur. Bu çerçevede, Mürettep Kolordu Komutanlığına Genelkurmay Başkanlığından verilen emirle 14 Ağustos’tan itibaren *“17’nci Tümen, Batı Cephesi sağ kanadına katılmak üzere 12/13 Ağustos gecesinden itibaren Taraklı-Nallıhan yolu ve Mihalıççık Köprüsü kesimine hareket edecektir. Kolordunun bıraktığı yerde kalacak olan millî müfrezelerle süvarilere komuta etmek üzere kimin bırakılacağı bildirilecektir. Tümenin yürüyüş çizelgesi ile her akşam vardığı yer bildirilecek, özellikle gerek bizim tarafta ve gerekse düşman tarafına gönderilecek yanlış haberlerle ve gece yürüyüşleriyle tümenin hareketinin gizli tutulmasına önem verilecektir.”* denilmiştir.³³

Bu emir üzerine kolordudan 17’nci Tümen, Süvari Tugayı ve millî müfrezelere yayımlanan bir emirle de 17’nci Tümenin önemli bir taktik akın göreviyle mevzisini Süvari Tugayı ve millî müfrezelere bırakarak 12-13 Ağustos tarihinde hareket ederek 14 Ağustos akşamına kadar Taraklı doğusunda Savaşlar’a ulaşması, tümenin Çerkeşli mevzisindeki alayının da mevzisini Süvari Tugayı veya Kaynarca Müfrezesine teslimden sonra tümeni takip etmesi ve bu hareketin çok gizli tutulması, Süvari Tugayının Gölpazarı’ndaki alayının şimdilik orada bırakılması, diğer alayını Mekece’ye çekmesi, İstihkâm Taburu, Süvari Bölüğü, Muhafız Takımı, Telgraf Bölüğü ve Kolordu Karargâhı komuta kademesinin Kolordu Komutanı ile beraber bulunacağı, Kolordu Karargâhınının 13 Ağustos’ta hareket edeceği bildirilmişti.³⁴

Mürettep Kolordu Komutanlığı tarafından Mekece’deki Süvari Tugayı’na verilen emirde; 20 Ağustos’ta Batı Cephesi’nde kesin sonuçlu muharebelerin başlayacağı, düşmanın Köprühisar ve civarındaki kuvvetlerinin çoğunu Eskişehir civarına aldığı bildirilmiş, süvari alayının buradaki millî kuvvetleri de emrine alarak muharebenin başladığı gün düşman geri menzil hatları üzerinde etkili olması Bilecik, Karaköy, Bozüyük istikametlerinde akınlar yapması şimdiki mevzilerinde zayıf kuvvetler bırakarak düşmanı oyalaması emredilmiştir.

³² age.; s.194-195.

³³ İSH; K. 1134, G. 112, B. 26-1.

³⁴ age.; s. 222.

Ayrıca Mürettep Kolorduya “1’inci Piyade Tümeninin Ankara Çayı kuzeyindeki Hamam kesiminde toplanarak bu bölgeyi gerekirse savunacağını, bununla beraber durumun gelişmesine göre tümenin Ankara Çayı güneyine alınmasının da göz önünde tutulduğunu; kolorduca, 18 Ağustos’ta Çayırhan-Mihalıç Köprüsü bölgesinde ve Mihalıççık’tan Beypazarı istikametinde gerçekleşecek bir düşman hareketine karşı bu kanadın emniyette bulundurulması lüzumu” bildirilmiştir.³⁵

Bu emirden sonra Mürettep Kolordu birlikleri bu akşam 17 Ağustos 1921’de Nallıhan’a ulaşmış ve beklemeye başlamıştır. Aynı şekilde Gölpazarı’ndaki 9’uncu Süvari Alayı da Göynük’ten Nallıhan’a hareket etmiş ve 18 Ağustos’ta Nallıhan’a ulaşmıştır. Düzce’deki Süvari Alayı ile Mudurnu’daki teşkil edilmekte olan piyade taburu da Nallıhan’a hareket etmiş, bu birlikler 19 Ağustos akşamı Nallıhan’a varmıştır.³⁶

Batı Cephesi Komutanlığının verdiği 20 numaralı cephe emriyle Mürettep Kolordu, Batı Cephesi Komutanlığının 1’inci Süvari Tümeni de Mürettep Kolordu Komutanlığının emrine girmiştir. 29’uncu Süvari Alayı, 1’inci Tümen emrine verilerek onun Hamam Köprüsü batısında keşfe devam etmesi istenmiştir. Mürettep Kolordu, Ayaş kesiminde kalarak cephenin sağ kanadını koruyacak, bunun için önce bütün kuvvetleriyle Sakarya’yı savunacaktı. 1’inci Grup ile Mürettep Kolordu arasında Sazak Yaylası-Üçbaşı-Kapılı Köprüsü-Oymaağaç-Aşağı Turhallı güneyinde Ankara Çayı hattı sınır olarak verilmiştir.³⁷ Sakarya Meydan Muharebesi’nde Mustafa Kemal Paşa, Kocaeli Grup Komutanlığının muntikasını; Düzce kazasının sınırı, güneyden Mudurnu Çayı, Taraklı, Göynük Çayı, Bilecik hattı olarak belirlemiş ve bu bölgedeki bütün birlikler bu komutanlığın emrine alınmıştır.³⁸

Genelkurmay Başkanlığı, Batı Cephesi Komutanlığı emrine verilen Mürettep Kolordunun Beypazarı’na geldiğinin gizli tutulmasını bölgedeki birliklere bildirmiş ve bu birliklerin Bolu üzerinden gelen yeni kuvvetler olduğu ve Mürettep Kolordunun yine eski bölgesinde bulunduğu hakkında düşmanı inandırıcı haberler yayılmasının faydalı olacağı bildirilmiştir.³⁹

Birliklerin 20 Ağustos harekâtı, Batı Cephesi Komutanlığınca saat 03.30’da verilen 22 sayılı cephe emriyle düzenlenmiştir. Bu emre göre Mürettep Kolordu Komutanlığı Karargâhıyla Ankara Çayı’na kadar Sakarya mevzisini savunma görevini almak üzere 20 Ağustos öğleye kadar Şeyhler civarına gelecek ve 1’inci Piyade Tümenini de emrine alacaktır. Kolordu, sağ kanadındaki kıtalarıyla Sakarya’nın savunulması ve ordu kanadının Ayaş

---

³⁵ İSH; K. 1431, G. 6, B. 2-14.

³⁶ age.; s. 275-276.

³⁷ age.; s. 287.

³⁸ Baki Vandemir; Türk İstiklal Savaşı’nda Sakarya’dan Mudanya’ya, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2006, s. 116.

³⁹ age.; s. 293.

istikametinde emniyette tutulması görevine devam edecektir. 41'inci Tümen yerinde kalacak ve önceki tertibini koruyacaktır.⁴⁰

Mürettep Kolordu emrine girmiş bulunan 1'inci Piyade Tümenine, Ankara Çayı'nın Sakarya'ya döküldüğü yerden Dümrek'e kadar olan bölgeyi savunma görevi verilmiştir. Cephe komutanı Mürettep Kolordu Komutanlığına gizli ve özel olarak şu direktifi vermiştir: “Yunan ordusunun asıl kuvvetleri Kavuncu Köprüsü'nden itibaren güneyde keşfedilmiş, Mihalıççık kesimindeki kuvveti üç tümen tahmin edilmiştir. Ancak bu tahminin doğrulanmasına ihtiyaç vardır. Mürettep Kolordu ile 1'inci Grup için en önemli görev, güneyde Ilıca Çayı boyunca kesin sonuçlu muharebeler cereyan ederken düşmanın kuzey kolordusunu mümkün olduğu kadar az bir kuvvetle tespit etmektir. Mürettep Kolordu, Ankara Çayı kuzeyindeki kesimi savunma görevine devam edecektir.”⁴¹

Sakarya Meydan Muharebesi'nin ilk günlerinde Mürettep Kolordu, Ankara Çayı'ndan Porsuk Çayı kuzeyine kadar uzanan Sakarya kesiminde Yunan birliklerinin geçiş teşebbüslerini önleyecek ve 17'nci ve 41'inci Tümenlerden kuvvetli ihtiyatlar bulundurulacak ve Yunan 7'nci Tümenini bulunduğu yerlerden atacaktır. Bu maksatla Mürettep Kolordu Karargâhı 25 Ağustos 1921 günü Duatepe'nin doğusuna gelmiştir. 28 Ağustos tarihinde Mürettep Kolorduya, 1'inci Süvari Tümenini, Yunanların daha kuzeyde yapabilecekleri bir geçit harekâtına karşı, kısa zamanda ve süratle kullanacak şekilde hazırlık yapma emri verilmiştir.

Sakarya Meydan Muharebesi'nde ilk gün yapılan muharebe Mangal Dağı Muharebesi'dir. Bölgede arazinin öneminin farkında olan Yunanlar 23 Ağustos sabahı erken saatlerde Mangal Dağı'na taarruza geçmiş ve 1'inci Yunan Tümeni kolaylıkla 5'inci Türk Tümeninin mevzisine yaklaşmış ve bölge Yunan ordusunun eline geçmiştir.⁴² Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Mangal Dağı'nın Türk birlikleri tarafından tahliyesi ile ilgili 24 Ağustos 1921 tarihinde 1, 2, 3, 4, 5'inci Grup Kumandanlıklarına ve Mürettep Kolorduya verdiği emrinde alınacak önlemleri ve uyarıları bildirmiştir.⁴³

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Türk ve Yunan ordularının 24-25 Ağustos 1921 tarihindeki durumlarını Müdafaa-i Milliyye Vekâletine ve Refet Paşa'ya bir rapor ile bildirmiştir.⁴⁴ Bu raporda Beylikköprü civarında yapılacak askerî harekâtın talimatı verilmiştir. Ayrıca, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa 26-27 Ağustos 1921 tarihinde Millî Savunma Bakanı Refet Paşa'ya çektiği telgrafta Yunan ordusunun ilerleme olasılığı karşısında

⁴⁰ İSH; K. 1147, G. 5, B. 5.

⁴¹ İSH; K. 1159, G. 103, B. 1.

⁴² Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonraki Harekât; s. 10.

⁴³ İSH; K. 9, G. 9, B. 9-1.

⁴⁴ İSH; K. 1141, G. 157, B. 157-1.

Meclisin Ankara'dan taşınmasına yönelik tedbir alınmasını istemektedir.⁴⁵ Mustafa Kemal Paşa'nın 28 Ağustos 1921 tarihindeki muharebe durumu hakkındaki raporunda⁴⁶ düşmanın bütün cephede genel taarruz yaptığı, taarruzun şu şekilde geliştiği yazmaktadır:

“Mürettep Kolordu: Düşmanın bu cephede akşama kadar icrâ ettiği taarruzlar mükerreren tard ve tebîd olunmuştur. Akşama doğru aldığı takviyelerle taarruzu tekrar etmiş ve neticede yalnız Beştepeler'i işgal etmiştir. Bunun üzerine cephemiz Kartal Tepe ve Tırnaksız hattına alınmıştır. Düşman büyük zayıyata uğramıştır. Düşman kuvveti iki fırka idi.

Dördüncü Grup: Bu cephedeki muharebeler pek kanlı olmuştur. Düşman her noktada tard edilmiştir. Vadiler dâhilinde düşman ecsâdından yığınlar vücuda gelmiştir.

Üçüncü Grup: Gündüz sükûnetle geçmiştir. Karanlığı müteakip sol cenaha faik kuvvetlerle taarruz başlamıştır. Muharebe şiddetle devam ediyor.

İkinci Grup: Gündüz sükûnetle geçmiş ve karanlığı müteakip muharebe başlamıştır.

Birinci Grup: Bu cephede düşman bugün dahi sabahtan beri taarruz etmekte idi. Akşamüstü Dördüncü Fırka mevzisinden atılmış ise de firkanın cephesine 11'inci Fırka sürülmüştür. Bu Fırkanın solundaki 7'nci Fırka cephesinde dahi hücum devam ediyor. Bunun da gerisinde 41'inci Fırka bulunduruluyor.

Düşmanın bugünkü ve geçki taarruzları behemehâl netîce-i kat'iyeye aramağa ma'tûf görülüyor.”

Muharebelerin başlamasından sonra 29 Ağustos tarihinde, Batı Cephesi Komutanlığı bütün birliklere şu emri vermiştir:

“1. Düşman, 3'üncü Grup sol kanadındaki 57'inci Tümenle taarruz ederek ilerlemiştir.

2. 3'üncü Grup, 8'inci Tümenin iki alayını sol kanadında kullanacak ve Haymana yolunu behemehâl kapatacaktır.

3. 1'inci Grup, 2'nci Gruba ait 25'inci ve 11'inci Alayları derhâl bu grup emrine hareket ettirecektir.

4. Bir alayla Polatlı'ya gelen 1'inci Süvari Tümeni, derhâl Sarıhalil'e gidecek ve 4'üncü Grup emrine girecektir. 4'üncü Grup, bu süvari tümenini ve Mürettep Kolordudan gönderilecek alay ve bataryayı sol kanadında

⁴⁵ Harp Tarihi Vesikalari Dergisi, Yıl 31, Sayı 80; Ağustos 1981, Belge No. 1762.

⁴⁶ İSH; K. 1142, G. 208, B. 208-1.

toplayacak ve kendi sol kanadını ve Sabanca Vadisi'ni emniyet altına alacaktır.”⁴⁷

Bunun üzerine Mürettep Kolordu Komutanı, yukarıdaki emrin 4'üncü maddesindeki alay yerine 1'inci Piyade Tümeninden iki piyade taburu ve 17'inci Tümenen iki piyade taburunu, bir sahra bataryasını, 1'inci Süvari Tümeninden 9'uncu Süvari Alayını Sarıhalil'e sevk etmiş, 1'inci Süvari Tümeni de aynı saatte Polatlı'ya varmıştır.

7 Eylül tarihinde Genelkurmay Başkanı Mürettep Kolordu Karargâhına gelmiş ve bölgeyi kontrol etmiştir. Genelkurmay Başkanı, Mürettep Kolordu bölgesinden dört tümenle yapılacak bir taarruz hakkında 7 Eylül tarihinde bir direktif vermiş ve Batı Cephesi Komutanlığı bu emre şu şekilde cevap vermiştir:

“Bütün ihtiyatlarımızı kuzeye alarak Mürettep Kolordu kesiminden bir taarruza, düşmanın çekilme kararına kesin kanaat hasıl ettikten sonra teşebbüs olunabilir. Bugün 4'ncü ve 1'nci Gruplar cephelerinde yapılan keşif taarruzu sonucu henüz alınmadı. 8 Eylül günü sabaha kadar 1'inci Gruptan alınacak bilgiye göre bu grubun bütün kuvveti ile bir taarruz yapmasını tasarlıyorum ve bu taarruzun durumu aydınlatacağını tahmin ediyorum. Alınacak sonuca göre ihtiyatların Mürettep Kolordu kesimine kaydırılarak bu kesimden daha fazla kuvvetle taarruz edileceğini arz ederim.”⁴⁸

Batı Cephesi Komutanlığı 9 Eylül günü bir emir yayımlamış ve taarruzun talimatını bildirmiştir. Bu emre göre:

“1. Düşman harekâtında çekilme işaretleri görülmektedir.

2. Kesin sonucun elde edilmesi için 10 Eylül'de fecirle birlikte, takviye edilecek olan Mürettep Kolordu tarafından düşman sol kanadına taarruz edilecektir.”⁴⁹

Aynı gün Başkomutan, Genelkurmay Başkanı ve Batı Cephesi Komutanı, Cephe Karargâhının bir kısmı ile Karapınar'da Mürettep Kolordu Karargâhı bölgesine gelmişlerdir.

Batı Cephesi Komutanlığı 10 Eylül günü 40 sayılı cephe emrini vermiş ve taarruzu başlatmıştır. Bu emre göre:

“Ordu, 10 Eylül 1921 günü genel taarruza geçecektir. Tren hattı tarafındaki düşman mevzilerini ve Ilıca Vadisi (Temürözü Deresi) batısındaki Dikilitaş mevzisini işgal için kesin taarruz yapılacak ve ordu cephesinin diğer kısımlarında işgal için taarruz edilecektir. Mürettep Kolordu, özellikle Duatepe'ye dayanan ve Üçpınar, Karadağ kuzeyinden geçen düşman mevzisini işgal etmek üzere taarruz edecektir. 4'üncü Grup, sağ kanadı ile

⁴⁷ İSH; K. 1142, G. 208, B. 208-1.

⁴⁸ İSH; K. 1144, G. 89, B. 89-1.

⁴⁹ İSH; K. 1141, G. 153, B. 105.

Eskipolatlı tepesini işgal etmek üzere taarruza katılacaktır. Bu hedefleri ele geçirdikten sonra harekâtın devamı için yeniden emir verilecektir. Kıtaların hazırlık mevzisinden taarruza geçecekleri zamanı Mürettep Kolordu bildirecektir.”⁵⁰

Bu plana göre 10 Eylül’de Mürettep Kolordu düşmana taarruz edecektir. Düşmanın sol kanadını Beylikköprü’den ayırarak düşmanı daha güneye Sakarya batısına atmak maksadını güden bu taarruzun öğleden evvel başlaması kararlaştırılmıştır. Bu maksatla Mürettep Kolordu, Duatepe-Üçpınar-Karadağ kuzeyinden geçen düşman hattını kontrol altına almıştır.⁵¹ Bu tarihte Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa ve Cephe Komutanı İsmet Paşa, Mürettep Kolordu Karargâhı muharebe idare yerine gelmişlerdir. Bu arada Yassihöyük güneyi-Pınar güneybatısı-Çekirdeksiz kuzeyi-Duatepe-Üçpınar hattında bulunan 7’inci Yunan Tümenine Türk topçularının ateşleri ile taarruz hızlanmış ve Yunan ordusu bu taarruz neticesinde mutlak geri çekilme harekâtına başlamıştır.

Sonuç

Türk İstiklal Savaşı’nda İstanbul’a en yakın nokta olan Kocaeli bölgesi, Boğazların ve İstanbul’un güvenliğini açısından stratejik öneme sahiptir. Özellikle bu bölge işgal kuvvetleri ve İngilizlerin yoğun olarak ilgilendikleri bölge olmuştur. Ankara’ya ve cepheye ulaşım ve bağlantı yollarının buradan geçmesi bölgede yaşanan sorunların ve işgal sürecinin temelini oluşturmuştur.

Türk İstiklal Savaşı’nda özellikle düzenli ordu birliklerinin kuruluşundan sonra işgallere karşı yapılan mücadelede Kocaeli bölgesi ve burada yer alan ve görev alanı olarak sınırları, merkezi Geyve olmak üzere mıntıkası Bolu ve İzmit bölgesi ve bölgedeki komutanlık olan Mürettep Kolordu, Sakarya Meydan Muharebesi öncesi kritik önemi haizdir. Bu dönemde Kocaeli bölgesinden başlayarak Sapanca’nın güneydoğusu ve Adapazarı’nın doğusuna kadar olan bölge Yunan 11’inci Tümeninin işgali altına girmiş, bölgede Kocaeli Grubuna bağlı birlikler 1921 yılı başlarından itibaren Yunanlara art arda taarruzlarda bulunmuşlardır. 24 Haziran 1921 tarihinde İzmit’in işgalden kurtarılmasından sonra Mürettep Kolordu birlikleri Batı Cephesinde büyük katkılar sağlayarak Anadolu’nun işgalden kurtuluş mücadelesinde yer almışlardır.

İnönü Muharebelerine Kocaeli Komutanlığı adı ile katılan birlikler, askerî harekâta önemli katkılar sağlamışlar ve merkezi Düzce’de bulunan komutanlık vasıtasıyla bölgedeki keşif faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Düşman, İnönü’nden çekildikten sonra Mustafa Kemal Paşa’nın emri ile Albay Kâzım (Özalp) Bey önce Kocaeli Grubu, daha sonra da 1921 Ağustos’unda Mürettep Kolordu Komutanlığına atanmıştır. Türk İstiklal Savaşı’nda Kocaeli ve

⁵⁰ İSH; K. 1143, G. 74, B. 74-1.

⁵¹ İSH; K. 1143, G. 77, B. 77-1.

Adapazarı bölgesinde Mürettep Kolordu ve bağlı birlikleri bölgenin işgaline ve çetelerin isyanına karşı çok ciddi mücadele vermiş ve bölgeyi işgalden kurtararak İstanbul'dan Anadolu'ya geçiş güzergâhını sürekli emniyette tutarak Mustafa Kemal Paşa'ya ve kurtuluş mücadelesine destek vermiştir.

Yunan ordusunun, Türk ordusunu Sakarya'nın doğusunda yok edip, Ankara'yı ele geçirerek Türkiye Büyük Millet Meclisini ve Hükûmetini dağıtma planları Türk ordusunun Sakarya'nın gerisinde yaptığı savunma ile önlenmiş ve bu muharebede kazanılan zafer hem Türk tarihi hem de Türk İstiklal Harbi'nin dönüm noktası olmuştur.

Mürettep Kolordunun harekât alanı olan İzmit-Polatlı arası Türk İstiklal Savaşı'nda en stratejik noktalardan biridir. Zira Batı Cephesi'nin ve Ankara'nın lojistik desteği bir taraftan İnebolu-Ankara hattından sağlanırken diğer taraftan İzmit-Ankara hattından sağlanmıştır. Ayrıca bölgede yapılan mücadele ile İstanbul ve Boğazlar üzerinden yapılacak herhangi bir taarruzun önüne geçilmiş ve Sakarya Meydan Muharebesi öncesi İzmit'ten Polatlı'ya kadar güvenlik büyük oranda sağlanmıştır.

23 Ağustos 1921 sabahı Türk ileri mevzilerine taarruza başlayan Yunan ordusu, çok şiddetli muharebelerden sonra 11 Eylül 1921 tarihinden itibaren sağ kanattan başlayarak batıya doğru çekilmiş, 13 Eylül 1921'de ise Sakarya Nehri'nin doğusundan tamamen atılmıştır. Bu mücadeleler içerisinde Türk ordusunun tüm grupları gibi Mürettep Kolordu birlikleri de gerek cephenin gerisinde Bolu-İstanbul yolu üzerinde ve gerekse cephenin hemen kuzeybatısında muharebelerde ve zaferin kazanılmasında önemli rol oynamıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Müdâfaa-i Milliye Vekâlet-i Celîlesine Millete Beyanname adıyla 14 Eylül 1921 tarihinde, zaferi şu şekilde bildirmektedir:

“Mukaddes topraklarımızı çiğneyerek Ankara'ya girmek ve istiklâl-i memleketin fedakâr muhafızı olan ordumuzu imha etmek isteyen Yunan ordusu, yirmi bir gün devam eden pek kanlı muharebelerden sonra avn-i Hakk'la mağlup edilmiştir.

Ordumuzun mukabil taarruza geçmesi üzerine yüz geri etmek suretiyle kahraman Türk askerinin süngülerinden kurtulmak isteyen düşman ordusuna esnâ-yi ric'atde âmân verilmemiş ve mühim kuvvetleri Sakarya doğusunda imha olunmuştur. Sakarya'dan geçerek şaşkın ve gayr-i muntazam garba teveccüh eden kısımlarının dahi arkasını bırakmayarak masum Türk milletinin hayat ve istiklâline canavarca tecavüz edenlere lâyük cezayı vermek için ordumuz sönmez bir azm ve celâdetle vazifesini ifaya devam ediyor.”⁵²

⁵² Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl 62, Sayı 131; Belge No. 40, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayını, Temmuz 2013, s. 289.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivi; İstiklal Harbi Kataloğu (İSH), K. 604, G. 11, B.011-01.

İSH; K. 691, G. 36, B. 036-01.

İSH; K. 693, G. 26, B.026-04.

İSH; K. 696, G. 7, B.007-09.

İSH; K. 696, G. 87, B.1a.

İSH; K. 697, G. 178, B.1a. ,

İSH; K. 914, G. 104, B. 104ab.

İSH; K. 990, G. 187, B.187aa.

İSH; K. 1134, G. 112, B.26-1.

İSH; K. 1141, G. 103, B.1.

İSH; K. 1141, G. 153, B.105.

İSH; K. 1141, G. 157, B.157-1.

İSH; K. 1142, G. 208, B.208-1.

İSH; K. 1143, G. 74, B.74-1.

İSH; K. 1143, G. 77, B.77-1.

İSH; K. 1144, G. 89, B.89-1.

İSH; K. 1147, G. 5, B.5.

İSH; K. 1159, G. 103, B.1.

İSH; K. 1431, G. 6, B.2-14.

Kitap ve Makaleler

Askerî Tarih Belgeleri Dergisi; Yıl 62, Sayı 131, Belge No. 40, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayını, Temmuz 2013.

ATATÜRK, Mustafa Kemal; Nutuk (1919-1927), Atatürk Araştırma Merkezi, (Bugünkü Dille Hazırlayan: Zeynep KORKMAZ), Ankara, 2005.

AYKUT, Fahri; İstiklal Savaşı'nda Kütahya ve Eskişehir Muharebeleri, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2006.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi Sayı 54; Yıl 14, Aralık 1965, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, 1965, Vesika No. 1237.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi Sayı 54; Yıl 14, Aralık 1965, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, 1965, Vesika No. 1238.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi; Yıl 31, Sayı 80, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, Ağustos 1981, Vesika No. 1762.

ÖZALP, Kâzım; Millî Mücadele (1919-1922), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1985.

SOFUOĞLU, Adnan; Kuvayımilliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994.

Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri C 2, 4. Kısım; Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, 1974.

Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri; Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989.

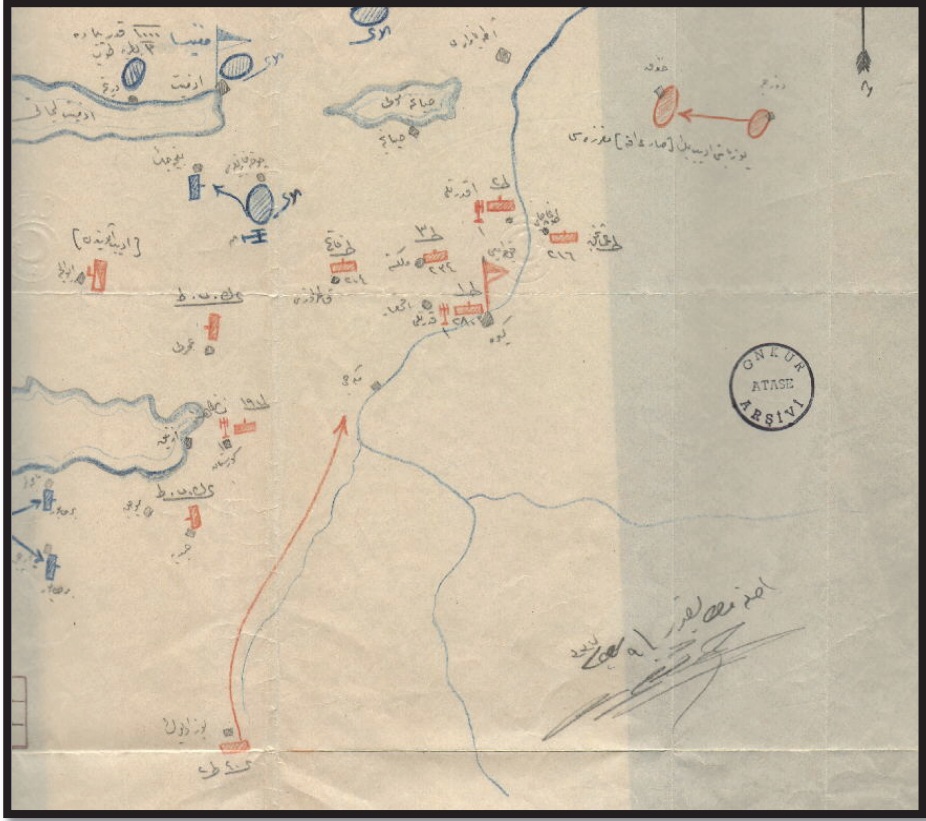
Türk İstiklal Harbi, İdari Faaliyetler, 7. Cilt; Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayını, Ankara, 1975.

Türk İstiklal Harbi Sakarya Meydan Muharebesi'nin Başlangıç Dönemindeki Olaylar ve Harekât (25 Temmuz-22 Ağustos 1921) 2'nci Cilt, 5'inci Kısım, 1'inci Kitap; 1995.

Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonraki Harekât 2'nci Cilt, 5'inci Kısım, 2'nci Kitap; Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, 1973.

VANDEMİR, Baki; Türk İstiklal Savaşı'nda Sakarya'dan Mudanya'ya, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2006.

Mürettep Kolordu Bölgesinde Temmuz 1921 Genel Durum

Kaynak: MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivi; İstiklal Harbi Koleksiyonu.

Mürettep Kolordu Bölgesinde Temmuz 1921 Harekâtı

Kaynak: Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Kütahya - Eskişehir Muharebeleri; C 2, 4. Kısım, Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, 1974.